

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาถึงความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล และ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ จำนวน 242 คน ประกอบด้วย 2 ตำบล ได้แก่ 1. ตำบลสันทราย จำนวน 188 คน 2. ตำบลป่าไผ่ จำนวน 54 คน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science : SPSS for Windows) แล้วใช้เครื่องมือทางสถิติวิเคราะห์ดังนี้

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวใช้สถิติเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าต่ำสุด (Minimum) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบสมมติฐานหาความสัมพันธ์ของลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร ผู้ปลูกข้าว อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยสถิติวิเคราะห์คือ การวิเคราะห์ถดถอย (Multiple Regression Analysis) โดยการวิเคราะห์แบบขั้นตอน (Stepwise Method)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ความรู้ ความเข้าใจในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่

อายุ เกษตรกรมีช่วงอายุระหว่าง 40-49 ปี มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.0 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 50-59 ปี ร้อยละ 12.0 ตามลำดับ มีเกษตรกรอายุมากกว่า 70 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด ร้อยละ 1.2 เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 47.23 ปี

ระดับการศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่ จบการศึกษาดำกว่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือ 7 จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 72.7

รายได้ในภาคการเกษตร เกษตรกรได้รับจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเน้นเรื่องการทำนาเป็นหลัก และมีอาชีพอื่น ๆ เช่น ทำไร่ ทำสวน หรือเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น โดยไม่หักค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่เกษตรกรจะมีรายได้ภาคการเกษตรระหว่าง 10,000 - 29,999 บาทต่อปี มีจำนวน 156 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 64.5 รายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ยของเกษตรกร คือ 19,434.30 บาท ต่อปี

รายได้นอกภาคการเกษตร เกษตรกรได้รับจากการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เช่น การรับจ้าง, ค้าขาย, ตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น พบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรจะไม่มีรายได้นอกภาคการเกษตร จำนวน 185 คน คิดเป็น ร้อยละ 76.4 และ เกษตรกรจะมีรายได้นอกภาคการเกษตร จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 23.6 โดยมีรายได้นอกภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีรายได้ 2,000 บาท / ปี มีจำนวน 19 คนคิดเป็นร้อยละ 7.9 รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรคือ 2,140.71 บาท /ปี

พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดของเกษตรกร เกษตรกรมีพื้นที่ทั้งหมดของครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 14 ไร่ โดยมีเกษตรกรที่มีพื้นที่ 10.00 - 14.99 ไร่มีจำนวนมากที่สุดร้อยละ 31.0

พื้นที่ทำนาของครัวเรือนเกษตรกร เกษตรกรมีพื้นที่นาของครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 13 ไร่ โดยมีเกษตรกรที่มีพื้นที่ 10.00 - 14.99 ไร่มากที่สุด ร้อยละ 32.2

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 57.9 เป็นสมาชิกกลุ่ม และร้อยละ 42.1 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตร อาจเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรได้หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่ม ชกส. กลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น โดยพบว่า เกษตรกรร้อยละ 45.5 เป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรเพียงหนึ่งกลุ่มเท่านั้น

จำนวนครั้งในการได้รับข่าวสารเรื่องเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารเรื่องเกษตรอินทรีย์ หรือข้าวอินทรีย์เป็นรายเดือนเฉลี่ยรวมในระดับน้อย (2.26) โดยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารเรื่องเกษตรอินทรีย์ หรือข้าวอินทรีย์เป็นรายเดือนอยู่ในระดับน้อยที่สุดมีระดับคะแนนอยู่ระหว่าง 1 - 5 คะแนน ร้อยละ 90.0 (218 คน) รองลงมาพบว่า

เกษตรกรแต่ละคนได้รับข่าวสารในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนอยู่ระหว่าง 6 – 10 คะแนน ร้อยละ 6.6 (16 คน) และไม่เคยได้รับข่าวสารด้านนี้เลย (ระดับ 0 คะแนน) กับได้รับข่าวสารในระดับมาก (คะแนนระหว่าง 11 – 15 คะแนน) ร้อยละ 1.7 เท่ากัน

ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรร้อยละ 59.1 ไม่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์ และ เกษตรกรร้อยละ 40.9 มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์

การศึกษาดูงานเกษตรกรในการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรร้อยละ 83.1 ไม่เคยศึกษาดูงานเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์และ เกษตรกรร้อยละ 16.9 เคยศึกษาดูงานเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์

ความรู้ความเข้าใจในการผลิตข้าวอินทรีย์ในการผลิตข้าวอินทรีย์ ระดับความรู้ในการผลิตข้าวอินทรีย์ ในแต่ละข้อพบว่าเกษตรกรมีระดับความรู้มากมีจำนวน 1 ข้อ (มีช่วงคะแนนระหว่าง 2.26-3.00) คือ การทำเกษตรอินทรีย์สามารถรักษาสิ่งแวดล้อมได้ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.33 เกษตรกรมีระดับความรู้ปานกลางมีจำนวน 9 ข้อ (มีช่วงคะแนนระหว่าง 1.51-2.25) คือ ก่อนทำการปลูกข้าวอินทรีย์จำเป็นต้องหยุดใช้สารเคมีเพราะเหตุใด ระยะเวลาในการหยุดใช้สารเคมีก่อนทำการปลูกข้าวอินทรีย์ แหล่งน้ำที่เหมาะสมที่ใช้ในการปลูกข้าวอินทรีย์ การทำให้ดินอุดมสมบูรณ์เพื่อการผลิตข้าวอินทรีย์ ความหมายของข้าวปลอดสารพิษ วิธีการกำจัดโรค แมลง และศัตรูพืชในการปลูกข้าวอินทรีย์ สิ่งที่สามารถใช้ในการผลิตข้าวอินทรีย์ การจัดระบบในการปลูกพืชเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน การเก็บรักษาผลผลิตของข้าวอินทรีย์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.64, 1.65, 1.71, 1.73, 1.76, 1.86, 1.90, 1.95 และ 1.97 เกษตรกรมีระดับความรู้น้อยมีจำนวน 3 ข้อ (มีช่วงคะแนนระหว่าง 0.76-1.50) คือ การใช้สารเคมี (ปุ๋ย, ยาฆ่าแมลง, ฮอร์โมน) ในการเกษตร การเพิ่มรายได้ของเกษตรกรและครอบครัวในการทำเกษตรอินทรีย์ ความหมายของข้าวอินทรีย์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.19, 1.36 และ 1.50 ตามลำดับ

2. ความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าวจังหวัด เชียงใหม่

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 56.2 ต้องการผลิตข้าวอินทรีย์ และ เกษตรกรร้อยละ 43.8 ไม่ต้องการผลิตข้าวอินทรีย์

All rights reserved

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ ด้วยวิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุ **Multiple Regression Analysis**

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ มี 3 ตัวแปรคือ

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า ความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ มีค่าเท่ากับ $.580 + (-0.003)$ คุณด้วย (อายุของเกษตรกร) $+ 0.043$ คุณด้วย (จำนวนครั้งในการ ได้รับข่าวสาร) $+ (-0.065)$ คุณด้วย (การศึกษาคุณงานของเกษตรกรในการทำเกษตรอินทรีย์) แสดง ให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีอายุมากมีความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์น้อยกว่า เกษตรกรที่มีอายุน้อย เกษตรกร ได้รับข่าวสารมาก มีความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์มากกว่า เกษตรกรที่ได้รับข่าวสารน้อย และ เกษตรกรที่ได้รับการศึกษาคุณงานของเกษตรกรในการทำเกษตรอินทรีย์ มีความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์น้อยกว่า เกษตรกรที่ไม่ได้รับการศึกษาคุณงานเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์

การอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถนำมา อภิปรายโดยแยกตามประเด็น ได้ดังต่อไปนี้

จากผลการศึกษาด้านข้อมูลทั่วไป พบว่าเกษตรกรประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ โดยเน้นการปลูกข้าวเป็นหลัก รายได้จากรั้วเรือนเป็นรายได้ในภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ อาจกล่าวได้ว่าเป็นรายได้จากการทำนาเนื่องจากพื้นที่รวมของครั้วเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 14 ไร่ เป็นพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 13 ไร่ ซึ่งเกษตรกรมีพื้นที่ค่อนข้างเยอะซึ่งแตกต่างกับ เบญจวรรณ (2541) พบว่า พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร อำเภอ สันป่าตอง เฉลี่ยเพียง 3.5 ไร่ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน จึงเห็นว่าเกษตรกร อำเภอพร้าวเหมาะสมในการผลิตข้าวอินทรีย์เนื่องจากข้าวอินทรีย์ต้องใช้ระยะเวลานานเกษตรกรอาจแบ่งพื้นที่บางส่วนทดลองทำได้

ส่วนระดับการศึกษา โดยเฉลี่ยส่วนใหญ่เกษตรกรจะมีระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งอาจเนื่องมาจากเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่อายุเฉลี่ย 47 ปีคนอายุช่วงนี้การศึกษาอาจจะยังไม่แพร่หลายคนยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาเกษตรกรส่วนใหญ่จึงมีการศึกษา

ก่อนข้างต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับ วันชัย (2545) กล่าวว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีอายุ ระหว่าง 41-50 ปี มีระดับการศึกษา ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

จากผลการใช้ Multiple Regression Analysis วิเคราะห์พบประเด็นน่าสนใจ ได้ดังนี้

- เกษตรกรที่มีอายุมาก หรือน้อยมีผลในทางลบ (-.003) โดยเกษตรกรยิ่งอายุมากจะมีผลในทางลบมากขึ้น หมายความว่า เกษตรกรยิ่งอายุมากขึ้นจะมีความต้องการผลิตในการผลิตข้าวอินทรีย์น้อยลง แต่อย่างไรก็ตามผลทางลบที่เกิดขึ้นก็ยังไม่เท่ากับ การศึกษาดูงานของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์โดยผลที่เกิดขึ้นจะคูณด้วย (-.065) หมายความว่า เกษตรกรที่เคยศึกษาดูงาน มีความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์น้อยกว่า เกษตรกรที่ไม่ได้ศึกษาดูงาน อาจเป็นเพราะ การทำเกษตรอินทรีย์ หรือข้าวอินทรีย์ต้องใช้ระยะเวลา นาน อย่างน้อย 5 ปีขึ้นไปจึงจะเห็นผลกำไร เกษตรกรอาจจะศึกษาดูงานเกษตรกรที่ ทำเกษตรอินทรีย์ หรือข้าวอินทรีย์ในระยะเวลาน้อยกว่า 5 ปีจึงเห็นว่ายังต้องใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในจำนวนมากเพื่อปรับปรุงดิน ทำให้ผลกำไรน้อย เกษตรกรที่ศึกษาดูงานจึงมีความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์น้อย เช่นเดียวกับ อารัติ (2543) พบว่า ต้นทุนที่สูงขึ้นและผลผลิตที่ลดลงในระยะแรกของการผลิตข้าวอินทรีย์นั้นชาวนาต้องปรับปรุงบำรุงดิน ด้วยมูลสัตว์ในปริมาณมากทำให้ต้นทุนในการปลูกข้าวสูงเมื่อเทียบกับการใช้ปุ๋ยเคมี ทำให้ขัดกับความรูสึกของเกษตรกร

- เกษตรกรที่ได้รับข่าวสารมีผลทางบวก (.043) แสดงว่า เกษตรกรที่ได้รับข่าวสารมากมีความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรที่ได้รับจำนวนข่าวสารน้อยกว่า อาจเป็นเพราะ เกษตรกรได้รับข่าวสารทางด้านเกษตรอินทรีย์ มาก ทำให้ได้ทราบแนวทางและผลดีในการทำเกษตรอินทรีย์ คือในระยะยาวต้นทุนการผลิตจะลดลง ผลผลิตเพิ่มขึ้นและเป็นที่ต้องการของตลาด จึงทำให้เกษตรกรต้องการผลิตข้าวอินทรีย์มากขึ้น เช่นเดียวกับการวิจัยของ แคน (2544 :79) พบว่าการได้รับข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกต่อเกษตรกรกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ อำเภอเทิง และ อำเภอจุน คือ ทำให้เกษตรกรได้ทราบถึงทิศทางที่ถูกต้องในการทำการเกษตรในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การปฏิบัติ และเกิดการยอมรับในกลุ่มเกษตรกร

โดยสรุปรวม อาจกล่าวได้ว่าการให้ข่าวสารด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ จะมีผลดีจึงควรพยายามเผยแพร่ข่าวสารด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ให้มากขึ้น ส่วนปัจจัยทางลบก็ควรหลีกเลี่ยง หรือควรพยายามพิจารณา สาเหตุ แก้ไขให้เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการอันเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ปรับปรุงการดำเนินงานใน โครงการผลิตข้าวอินทรีย์ ของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ต่อไป

1. จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า อายุของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ทางลบกับความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรอายุมากมีความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์น้อย ดังนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ที่ต้องการเข้าไปส่งเสริมควรเลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีอายุเฉลี่ยต่ำกว่าอายุ 47 ปี
2. จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า การศึกษาดูงานของเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ มีความสัมพันธ์ทางลบ กับความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในระยะยาวของการผลิตข้าวอินทรีย์ คือ ต้นทุนในการผลิตต่ำลงและผลผลิตสูงขึ้นทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
3. จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า การได้รับข่าวสารของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ทางบวก กับความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร และพบว่าเกษตรกร กลุ่มตัวอย่างใน ตำบลป่าไผ่ และตำบลสันทราย มีการได้รับข่าวสารเรื่องเกษตรอินทรีย์ หรือ ข้าวอินทรีย์เป็นรายเดือนเฉลี่ย ในระดับน้อย เจ้าหน้าที่จึงควรมีการให้ข่าวสารเกี่ยวกับ เกษตรอินทรีย์ หรือข้าวอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น
4. จากการศึกษพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลป่าไผ่ และ ตำบลสันทราย อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำนาเป็นหลักเนื่องจากพื้นที่โดยรวมกับพื้นที่ทำนาใกล้เคียงกันในการส่งเสริมควรแนะนำให้เกษตรกรทดลองทำโดยการแบ่งพื้นที่บางส่วนใช้ในการทดลองผลิตข้าวอินทรีย์ เพื่อให้กระทบกระเทือนรายได้ของเกษตรกรน้อยที่สุด
5. จากการศึกษ ความรู้ ความเข้าใจ ในการผลิตข้าวอินทรีย์พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในการผลิตข้าวอินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง ในการส่งเสริมควรเน้นในข้อที่เกษตรกรมีความเข้าใจน้อย และเพิ่มเติมในข้อที่เกษตรกรมี ความรู้ ในระดับ ปานกลาง ถึง ระดับมาก เพื่อให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะ ตำบลป่าไผ่ และ ตำบลสันทราย อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น จึงขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการวิจัยขยายผลออกเป็นวงกว้าง คือ ศึกษาความต้องการในการผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อที่จะได้ทราบข้อมูลที่หลากหลาย และสามารถใช้เป็นแนวทางที่จะพัฒนาการดำเนินงานให้ก้าวหน้าต่อไป
2. ควรมีการศึกษาวิจัยทางด้านอื่น ๆ เพิ่มนอกเหนือจากทางด้าน เศรษฐกิจ และสังคม อันจะนำไปสู่ความต้องการผลิตข้าวอินทรีย์ เช่น การศึกษาพันธุ์ข้าวที่มีความต้านทานโรคได้ดี
3. ควรศึกษาสภาพพื้นที่เหมาะสมในการส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ ในพื้นที่ต่าง ๆ ของภาคเหนือตอนบนเพิ่มเติม เพื่อขยายพื้นที่การผลิตข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพของภาค
4. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปลูกข้าวอินทรีย์ในพื้นที่อื่น ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน ที่ได้มีการทำการปลูกข้าวอินทรีย์แล้ว เช่น พื้นที่อำเภอจุน จังหวัดพะเยา หรือพื้นที่อำเภอเทิง จังหวัดพะเยา เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการทำแผนการส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ในพื้นที่อื่นที่เกษตรกรมีความต้องการ เช่น พื้นที่ในอำเภอพร้าว เป็นต้น
5. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนและ ผลตอบแทนในการผลิตข้าวอินทรีย์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการผลิตข้าวอินทรีย์ต่อไป